

שותלת גרגירי זכוכית

ליאל אלכסנדרה אדמון: לכל התליינים
שלום, הוצאת קשב לשירה 2016, 70 עמ'

יהיה נכון לומר ששיריה של ליאל אלכסנדרה אדמון נכתבו במבט שלקוח מבעד לאפולית והקדירות המאפיינות את האזור מתחת לגשרים. היכן שהאורות והצללים מרקדים ריקוד מהסס ונחבא. אם יש אור מלא בספר הוא ישיר למדי ובוהק "אין עמודי חשמל לחתוך האופק/ ישנה רק באר האור הגדולה". אלכסנדרה אדמון מצטרפת בקולה למשוררי המחאה "דור וחצי" - עולים מרוסיה בשנות התשעים של המאה הקודמת, כמו ריטה קוגן, אריק אבר ודומיהם, זאת באופן פחות מובלט, נגלה לעין במחשבה שנייה. לא את הקיפוח היא מתארת אלא את הרגשת הזרות, את הישראליות החשופה, המדברית שהכל בה כל כך גלוי למי שהתרגלה לעומק והרבגוניות בארץ מוצאה. "אני באה/ ממקום בו חושך פוקד את היום/ מסורגי פלדה שראשי/ כמעט נתלש ביניהם... והותרתי משכני אחרי כי הביאני המדבר אל חדריו/ בוהקת בין גבעותיו - תאוות האבנים הגדולה/ תנועתו ב/ שעה מלאה".

בארץ הזרה, החדשה היא נידונה "לזחילה ארוכה נגד האור בדיעה הבלתי נמנעת ש"מלבד הד השאלות/ מלבד ההבטחה/ שאין דבר".

כמה משירי הספר מגוללים סיפור של רדיפה, אולי בהמשך ישיר לתחושות המתעוררות במיקומה הנוכחי שבו היא חיה ללא הרגשת ביטחון, ללא מקומות מסתור; שבו האנשים הורדפים "יש להם שיטות/ הם לא ממש הסבירו, אבל/ לדמם/ לא הסכמת... בספר שקראתי לאחורונה. בשיר 'חתול נמר' הנהדר לא ברור אם זאת המשוררת מושא האהבה של הדובר העוטף אותה ברכות וחמלה או שזאת הציפייה לרגע המיוחל ואולי זה זיכרון נעים של חורף בלב ההולכת בדרכי המדבר המאובקות.

"היא בוהה בסיר מבעבע/ בוחשת ולוחשת שמות גברים/ 'חתול נמר' היא קוראת לי וקורצת מול הראי... אני צריך להתעגל על בטנה/ למלא את הבור שכרה האיש השעיר בתוכה... היא הכי יפה בשכונה, למרות המכנסיים הרפויים/ למרות שהפטיקה לשייף את ציפורניה, למרות עקבות המלח על פניה... אני בא לקראתה/ נשכב בין ירחיה וזאת לא טעות דפוס... היא נרדמת לתוך רעד שפתייה/ רעד שפתייה נרדם בתוכה". בשיר אחר מושא האהבה הוא מגרש השדים אשר באמצעותו היא מנסה להתברך בתיקון רגשי: "אם הייתי יודע שיש לך מלח בעיניי/ הייתי מלקק את פניך כל/ הלילה ההוא... אם היית מביטה בי פעם אחת/ למשך דקות ארוכות/ היית מגלה שאני/ רוח רפאית אסופית/ שתתפור/ אם תחליטי לפתוח חלון". תהליך הגסיסה של ההורים הוא חוויה מטלטלת שתופסת מקום מובהק ביצירותיהם של משוררים רבים. תיאור הביקורים התכופים בבתי החולים, מראה ההורה האהוב קשור לעזרים רפואיים מפותלים, הגוף המתפורר מחיותו וחוסר האונים שמתלווה לכך יחד עם הצער העצום, מעוררים כתיבה רכת מבע, לעתים רגשנית לעתים - וכך בספר הזה - הסרקסטיות מחפה על כאב. בשיר 'או שובע הספר אלטרנטיבי' היא מציינת "מי שירצה לפגוש בי עכשיו/ ימצא אותי חותמת/ בדוכני הקבלה של אסותא/ או בדרך/ בין פתח תקווה לשם... מי שירצה לפגוש באבי/ יבוא אלי -/ אני הכי דומה לו". או בשיר אחר: "אולי אלך 458 צעדים על קן הרצפות/ בין מכונת השתייה לחלון/ ואצייר לך נתיב יציאה...בשרך מופקד ליצורים הרעבים עכשיו".

ליאל אלכסנדרה אדמון מציירת בספרה תמונת עולם עגומה, מציאות שחונה עם טעם של מלח בפה, שאפילו האהבה אינה יכולה להסיר. היא שותלת בעננים "גרגירי זכוכית/ אם יצמיחו, יצמיחו אש", אף כי למרבה הצער "אין שום סיכוי לחורף/ אבל גשם מתעבה בתוכי". והגשם הזה הוא קול שירתה.

שלמה בן-בסה

לדבר על הפשע בשפתו של הפושע

ג'מייקה קינקייד: מקום קטן, מאנגלית: רונה משיח, הוצאת לוקוס 2016, 70 עמ'

"האם ניסית אי פעם להבין למה אנשים כמוני לא יכולים להתגבר על העבר, לא יכולים לסלוח ולא לשכוח" (עמ' 29).

ג'מייקה קינקייד (ילידת אנטיגואה, 1949),

קול יוצא דופן בספרות האמריקנית העכשווית, נחשפת לקורא העברי לראשונה דווקא עם מקום קטן, 70 עמודים בלבד שמכילים כבקליפת אגוז את אישיותה, סגנונה, הנושאים שמעניינים אותה, וגם את הקצב שבו היא יורה את המילים שלה, המוסיקה מתחת למילים ובתוכן, כועסת וחומלת, מאופקת ומתפרצת. מקום קטן הוא סוג ספרותי לעצמו: מעין סיפור אוטוביוגרפי, שהוא בה בעת גם מסה דעתנית, פיוטית ופוליטית מאוד.

"אם תבקר באנטיגואה זה מה שתראה" היא יורה את המשפט שפותח את הספר, "אולי תאמר לעצמך כמה יפה היא אנטיגואה, יפה יותר מכל האיים האחרים שראית". כך תאמר לעצמך כמובן אם אתה תייר מערבי לבן ולא אנטיגואני שחור שחוזר לאנטיגואה מאירופה או מצפון אמריקה. ואכן, לא כך אמרה לעצמה ג'מייקה קינקייד כששבה לאי מולדתה עשרים שנים לאחר שעזבה אותו, בגיל שבע-עשרה, אז קראו לה עדיין אלן ריצ'רדסון פוטה. בניו יורק, לשם נשלחה כדי לעבוד כמטפלת ולשלוח כסף הביתה, התעצבה אישיותה הייחודית. שם החליטה להתנתק מכל קשר עם המשפחה שלה, עבדה ולמדה, בעיקר צילום, החלה לכתוב ושינתה את שמה. ב-1978 ראה אור סיפור הקצר הראשון, "נערה", בכתב העת הנחשב 'ניו יורקר', ושנים אחדות אחר כך הופיע אוסף סיפורים שזכה לתשומת לב של הביקורת שזיהתה את קולה האחר של היוצרת הקריבית, אשר אמנם התרחקה פיזית ממולדתה, אך זו שכנה עמוק עמוק בתוכה, וממנה נבעו יצירותיה.

היא אנטיגואה, עשרים קילומטר אורכו, חמישה-עשר קילומטר רוחבו, נכבש על ידי הבריטים, שהביאו לשם עבדים מאפריקה, במאה השבע-עשרה. הם שלטו באי 350 שנים, וכשעזבו, ב-1981, הותירו אחריהם שלטון מקומי גס ומושחת, מבנים מתפוררים, מנגנוני רפואה וחינוך גרועים, או אם לצטט את הכותבת: "אנחנו עשינו לעצמנו את הרברים שעשיתם לנו". התייר שמגיע לחופשה, לנוח ולהירגע, אינו רואה את כל אלה. מחלונות חדרו במלון המפואר משתקפים הים הקריבי מצד אחד, האוקיינוס האטלנטי מצד אחר, כולם ערוכים לשרת אותו, להסיע, להאכיל; הוא אינו מודע למחירים המופקעים, לעוולות, וכנראה גם אינו מודע למחיר שמשלמים המקומיים על כל הטוב שמורעף עליו, כי התיירות היא פרנסתו העיקרית של האי.

קינקייד כותבת בגוף שני, בחירה שמעצימה את הכעס והמחאה שלה. אחת לאחת היא מטיחה בפני הקורא, המיוצג על ידי התייר שבא לפגוש את המכות שניחתו על תושבי המקום מידי אנשים שבאו מבחוץ. קודם הכובש הבריטי, ואחר כך כל מיני מזדמנים (שחלקם הגיעו בגלל מכות שנפלו עליהם), סורים ולבנונים מהמזרח

צביקה שטרנפלד – הפיוה הצרפחית

מתחת לפנס הטורדני של הפחד / הנרי מישו

זו עדיין רק הילה קטנה, איש אינו רואה, אבל הוא, הוא יודע שמשם תבוא השרפה, שרפה אדירה תבוא, והוא, בלב לכה של ההתרחשות, יצטרך להסתדר, להמשיך לחיות כמו בעבר (מה נשמע? בסדר, ואתה?), נאכל על ידי האש הטורפת בקפידה.

*

לפניו נמר עומד ללא ניע. הוא לא נחפז. יש לו זמן. העניינים שלו כאן. הוא איתן.

*

... והפחד אינו פוטר איש.

כאשר דג המעמקים משתגע, שוחה חרד אל עבר ההגים בני משפחתו בעומק של שש מאות מטרים, מתנגש בהם, מעיר אותם, תוקף אותם זה אחר זה: "אתה לא שומע את המים זורמים, אתה?" "וכאן לא שומעים כלום?" "אתם לא שומעים משהו שעושה 'טש', לא, יותר ברוך: 'טשי, טשי'?" "זהירות, אל תזוזו, נשמע שוב. 'אזה פחד, אדון איום! הזאב פוחד מהכינור. הפיל פוחד מעכברים, מחזירים, מנפצים. והשרקן רועד בשנתו."

הנרי מישו (Henri Michaux - 1899-1984) משורר, עיתונאי וצייר מקורי שהציג גם במוזיאון לאמנות מודרנית בפריז וגם בגוגנהיים בניו יורק. ילד נמיר שבבלגיה. ב-1955 התאזרח בצרפת. למרות השימוש בסמים שבהשראתם גם כתב חלק מיצירתו הלך לעולמו בשיבה טובה. הטקסט מתוך ספרו הלילה נע (1935).

התיכון, פליטי מלחמה מאירופה. הם השתלטו על הנכסים שהותירו הבריטים, והמקומיים הפכו מעבדים של אחד לעבדיו של אחר.

"...הרחק באופק, צבע המים כחול-צי. קרוב יותר, המים בצבע שמי צפון אמריקה. משם עד קו החוף, המים חיוורים, כסופים, צלולים, צלולים כל כך עד שאתה יכול לראות את קרקעית החול הלבנה-ורודה שלהם. הו, איזה יופי! - - לא כדאי לך לתהות מה בדיוק קרה לתכולת האסלה אחרי שהורדת את המים. לא כדאי לך לתהות לאן הלכו מי האמבטיה שלך אחרי ששחררת את הפקק, אהממ, כל אלה עשויים למצוא עצמם במים שאתה מתכנן לשחות." והם לא אוהבים אותך, המקומיים, היא מטיחה בתייר, הם מקנאים בך, הם מקנאים ביכולת שלך לעזוב את חיי השגרה אי שם במרחקים, ולהפוך את חיהם הקטנים, המנוצלים, לפסק זמן מרגיע ומקור הנאה בשבילך. כך היא מספרת את סיפורה האישי וסיפור המקום שהוא חלק ממנה, מנסה בכוח, בכוחה הספרותי, לפקוח את עיני התייר, להטרידו, להראות לו מה שהיה מעדיף לא לראות. כי בעיניה האישי הוא פוליטי, והפוליטי הוא אישי. הביקורת האמריקנית, שעד אז טיפחה את קינקייד, לא אהבה את הספר, בעיקר לא את הטון הכעסני והלא מתפשר שבו, ובאנטיגוואה הכריזו עליה אישיות בלתי רצויה, ונאסר עליה להיכנס לארץ (איסור שבוטל כעבור שנים אחדות). ואכן לא פעם, תוך כדי הקריאה, מתגנבת ההרגשה

שהכעס והציניות מקלקלים את השורה. אבל אז מלהטטת הכותבת ביכולותיה לאזן בין בוטות לעדינות, בין זיכרון אישי ממיר לב, התפעלות ילדית מן הטבע, לכעס מתסכל. ולקורא (הלבן בדרך כלל), אין ברירה אלא להתבונן במראה המלוטשת הזאת שבה קינקייד משקפת לו את פניו.

כאמור, מקום קטן הוא במידה רבה סיפור אוטוביוגרפי על ילדותה וערש חינוכה של הסופרת, בעיקר יחסיה עם אמה, נושא שהוא מוטיב מפתח ברוב ספריה. עד אשר מלאו לקינקייד תשע, היא היתה בת יחידה, שאמה

בעולם, ששפת הכובש היא שפת אמם. אין ספק, זהו ספר מטלטל. אבל קינקייד מלחימה באיזו אלגנטיות נדירה, בעט מושחז, קולות של ריב ומרון, סירוב עיקש לסלוח, עם המיה של יופי ועדנה וגעגוע. דבריה הקשים (הקורא, כאמור, לבן בדרך כלל), העיקשים והבוטים, מרתקים, מאתגרים, מרגיזים לעתים, ומהפנטים. ואכן צודק עמרי הרצוג, שכתב את אחרית הדבר, כי אחרי הקריאה בספר הזה צריך לנשום עמוק כדי להתייזב.

הדסה וולמן

לימדה אותה קרוא וכתוב בגיל מוקדם, ונטעה בה ביטחון עצמי. בעידודה היא ביקרה שוב ושוב בספרייה (שהבריטים הקימו, ומאז שעזבו נותר מבנה חרב ועליו הכתובת: "הבניין נפגע ברעידת אדמה ב 1974, השיפוץ יחל בקרוב"). בערגה ובעגעועים היא כותבת על האולם היפה עמוס המדפים, השקט שהיה קול לעצמו, ריח הים שנשב בעד החלונות. והיא מתוודה על משקעים שספרים שאהבה הותירה אצלה. אבל הכעס לא מרפה והיא מתפרצת: לקחתם לנו את השפה, את התרבות וההיסטוריה: "השפה היחידה שאני יכולה לדבר בה על הפשע, היא שפתו של הפושע". זו הטרגדיה שלה, ושל רבים אחרים